

והשיג על כך הראב"ד, אם כן כיצד למדו בגמרא מהכתוב הזה ששוחטים וזורקים על טמא שרץ, הלא יש לומר דוקא בטמא מת שהוא שונה משאר טומאות שאפילו על 'טבול יום' שלו אין שוחטים וזורקים? ובחדושי הגר"ח (שם) כתב לבאר דברי הרמב"ם, ותורף דבריו הוא על פי מה שפסק הרמב"ם (ביאת מקדש ב, יב) שטמא מת שלא כשאר טמאי מגע, אינו משלח קרבנותיו. חוץ מקרבן פסח שגם שאר טמאים אינם משלחים. נמצא לפי זה שמלבד הדין המסוים בקרבן פסח שהטמא אינו בר הקרבה, יש בטמא מת מניעה נוספת, מצד הדין הכללי שבכל הקרבנות שאינם משלחם כשהוא טמא. ולפי זה יש לומר שזה שטבול יום של טמא מת אין שוחטים וזורקים עליו, הוא רק מצד הדין הכללי אבל כלפי הדין המסוים בקרבן פסח שטמא אינו בר-הקרבה, כל הטמאים שוים בו ואף טבול יום.

והנה פרשת 'איש איש כי יהיה טמא...' מדברת על הדין המסוים בקרבן פסח [והיא כוללת גם טומאות-מת שאין הנזיר מגלח עליהן, בניגוד לדין טבול יום של טמא מת שאינו עושה פסח, שכתב הרמב"ם שהוא רק בטומאות שהנזיר מגלח עליהן ושחייבים עליהן כרת בטומאת מקדש וקדשיו – שיסודו, כאמור, מצד הדין הכללי שבכל הקרבנות], וכלפי הדין הזה אין חילוק בין טומאת מת לשאר טומאות כאמור, הלכך מובן שלמדו מכאן לטמא שרץ.

ע"ע משא ומתן בדברי הגר"ח, בספר אבי עזרי קמא ורביעאה – קרבן פסח ו, א.

עוד בהסבר שיטת הרמב"ם, ע' בצל"ח כאן באריכות; שער המלך קרבן פסח ו, ב; חדושי הנצי"ב כאן; וזכר יצחק סט; חזון איש זבחם ד, ז; שערי ישר א, יב; עונג יום טוב יג.

וראה עוד בבאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד על דרך הדרוש, בספר בני יששכר ניסן ד, יא.

דף צא

'האונן... על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול'. רש"י מפרש: שמא יטמא האונן למתו. ולפי זה אם כבר קברוהו אין שייך טעם זה. ובאמת כל אותו יום יש לו דין 'אונן'. והרמב"ם פירש, שמא מחמת אנינותו ומרירתו ימנע ולא יאכל (זבח תודה). אף לפרש"י י"ל שגם לאחר קבורה יש חשש שמא ילך לבקר את קברו ויטמא, הלכך לא חילקו חכמים בדבר.

'לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פאגי אבל לפני מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפני עצמו. מאי טעמא, אפשר דאמטו ליה ואכיל ליה'. מכאן משמע ש'בית פאגי' הוא בקצה ירושלים כדברי רש"י ורבנו חננאל, ועד לאותו מקום אפשר לאכול את הפסח. חוצה לו – אסור לאכול. ותמה הגרעק"א על הרמב"ם (בפיה"מ למנחות פ"א ורע"ב שם), שבית פאגי הוא מקום סמוך להר הבית שאופים שם את המנחות.

וכבר כתבו שהיו שני מקומות שנקראו כן, ובית פאגי האמור כאן נמצא בגבול ירושלים, שלפנים הימנו אוכלים קדשים קלים, וחוצה לו [או אף בו עצמו] אין אוכלים (ע' בספר הערוך 'פגי' ובערוך השלם). ע"ע במובא ביוסף דעת מנחות צה:

'לא שנו אלא גל עגול אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני'. פירש ריב"א: גל עגול דרכו להיות בשיפוע, רחב למטה ומתקצר ועולה באמצעו. לפיכך כשמתחיל לפקח את הגל מראשו שבאמצע, ודאי האהיל על המת מקודם (עפ"י תוס' רשב"א. וכן מובא בשם רבנו חננאל).

– משמע מדברי רש"י שבגל ארוך פטור מפסח שני מפני הספק, שמא נטמא באותה שעה שמא לא נטמא. וכן משמע ברמב"ם (קרבן פסח ו,י).

ואם תאמר במה מדובר כאן; אם ברשות הרבים, הלא ספק טומאה ברה"ר טהור ודאי יצא ידי חובת פסח. ואם ברשות היחיד – הלא ספקו טמא ודאי, ומדוע ייפטר מפסח שני. [ואם נאמר שדינו כטומאת התהום, מאחר ואף אחד בעולם אינו יודע (כמו שכתב הרש"ש), אם כן ודאי שיצא בפסח שנשחט עליו ואילו מרש"י משמע שהוא ספק ולא ודאי].

ויש לומר שכאן שונה משאר ספק טומאה היות ואין לנו ספק על מצבו הנוכחי שהרי עתה הוא טמא ודאי, והספק אינו אלא על מצבו בשעת הקרבת הקרבן, אם כן נושא הספק הוא אם יצא ידי חובת הפסח אם לאו הלכך אין זה נידון כספק טומאה אלא כשאר ספקות שבתורה, ולא נאמר בזה ההלכה שספקו טמא ודאי. [מאידך אין כאן חזקת טהרה על אותה שעה, כי דין החזקה שייך לשורש הספק אם נטמא אם לאו, וכאשר באנו לדון בנושא זה, שהוא דין טומאתו, הלא אי אפשר להעמיד על חזקת טהרה ברשות היחיד] (עפ"י אבי עזרי קרבן פסח ו,י).

'אין שוחטין את הפסח על היחיד. דברי רבי יהודה. רבי יוסי מתיר, ואפילו חבורה של מאה שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן. לפרש"י, אם יכולים היחיד או הרבים לאכול כזית בסך הכל – שוחטים עליהם. ואף על פי ששאר הבשר יהא נותר. [ואפשר שכוונתו לומר שאם לא מצא היחיד מי שיצטרף עמו, אין לו לבטל את הפסח בשל כך].

ואולם הרמב"ם (ק"פ ב,ב) כתב ששוחטים על היחיד רק אם הוא ראוי לאכול את כולו [וכן משמע מלשון הברייתא 'חיד ויכול לאכול שוחטין עליו' – משמע את כולו. רש"ש]. וכן לענין חולים וזקנים, כתב הרמב"ם (שם ד) שאין לשחוט עליהם שמא לא יאכלו את כולו.

ועוד מפרש הרמב"ם (שם ג) בחבורה של מאה שיכולים לאכול כזית כל אחד [לא כרש"י שפירש כזית בין כולם]. ומשמע מדבריו שאין לשחוט עבור מי שאינו יכול לאכול כזית כגון חולה, גם אם יש אחרים האוכלים כזית. ואעפ"י שפסח ששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו כשר – לכתחילה אסור (עפ"י זבה תודה).

א. בשוחט על מאה, גם לפרש"י צריך שאחד מהם לפחות יהא ראוי לאכול כזית. כן כתבו לפרש דבריו בשפת אמת ובלקוטי הלכות. וע"ע בהגהות מלוא הרועים ובשו"ת שבט הלוי ח"א קנט.

והנצי"ב (בחידושו כאן ולעיל ס וביומא לט.) תפש לשון רש"י כפשוטה, שאפילו אם אוכלים כל המאה כזית אחד – שוחטים. ופירש שאעפ"י שכל אדם שיכול חייב לאכול כזית, מי שאינו יכול מצוה עליו לאכול כמה שיכול. אלא שחזר והקשה מדוע השוחט על החולה והזקן שאינם יכולים לאכול כזית, נחשב כ'שלא לאכליו'.

ב. לפרש"י ששוחטים אפילו אינם ראויים לאכול את כולו, לכאורה משמע מכך ששנינו אין שוחטים את הפסח על האונן והמפקח את הגל בפני עצמן שמא יביאורו לידי פסול, ואילו בשוחט על היחיד לרבי יוסי או בשוחט על מאה וכולן אוכלים כזית בין הכל, לא אמרו כן – מזה נראה שעיקר ההקפדה היא שייאכל לפחות כזית אחד מהקרבן, שאל"כ לא קוימה בו מצות אכילה כלל, אבל אם ייאכל כזית, הגם שודאי יישאר נותר מהזבח – אין הפסח 'בא לידי פסול'. ומשמע שמלבד דין אכילה על הגברא, יש מצוה שהקרבן ייאכל וכזית נתקיימה מצוה זו. וע"ע.

ג. השפת-אמת (בחידושו על הרמב"ם הלכות קרבן פסח ב,ב) כתב שגם רש"י מסכים שלכתחילה אסור לשחוט על מי שאינו יכול לאכול כזית הגם שיש אחרים עמו שאוכלים כזית, וכמו שכתב הרמב"ם, אלא שכוונת רש"י רק שאינו נפסל בדיעבד. ויש אומרים שאיסור תורה הוא, לשחוט לאוכליו ושלא לאוכליו (ע' קרית ספר קרבן פסח ב,ג. וע' גם בהגהות ריעב"ץ סט: שלכתחילה אסור לשחוט לאוכליו ושלא לאוכליו). ויתכן לבאר לפי"ז דברי הרמב"ם (ה,ט ו,י) שאין שוחטים עבור חבוש ועבור

החופר בגל, ומשמע מדבריו אפילו יש שם עוד אחרים (וע' במשל"מ). ולהנ"ל יש לומר הטעם כי שמא אינם ראויים לאכול ונמצא שוחט שלא לאוכליו, ולפי"ז שמענו שאף על 'ספק אוכליו' אסור לשחוט.

ומצד הסברה היה נראה לכאורה שאם נוקטים שאסור לשחוט לשם מי שאינו אוכל כוית אעפ"י שיש אחרים האוכלים כוית, ממילא יוצא שאסור למי שאינו אוכל כוית לאכול מן הפסח, כי מה סברה יש להתיר לו לאכול ולאסור לשחוט בשביל שיאכל. ואולם בחוון-איש (זבחים ד, כ) כתב שמותר להם לאכול. ויש ליישב עפ"י ד' הגרי"ז שמחשבת אוכלין אינה אלא על בעלות הקרבן לאכילתו – שלפי"ז יש לומר שאעפ"י שמותר להם לאכול אבל אסור לשחוט הקרבן עבורם בתורת בעלים. [צ"ע לדעת הר"ש (בפירושו לתו"כ צו ט, ב) שאין אסור למי שאינו מגוי לאכול הפסח, האם היא אסור לחשוב למגוי ולשאינו מגוי].

ויש להעיר שבשבט הלוי (ח"ה קונטרס המצות, ד) כתב שמוכח בדרך צא שמותר למי שאינו אוכל כוית, לאכול מן הפסח. ולא ידעתי מאין מוכח, אם משום חולה וזקן שיכולים לאכול כוית שאין שוחטים עליהם בפני עצמם מחשש שמא לא יאכלו כוית, אבל עם אחרים מותר – אין זו הוכחה, כי כיון שכעת הם ראויים וחיובים בפסח, ודאי צריך לשחוט עבורם. וצ"ע.

'מנין לזובח את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה...' ע' במובא ביוסף דעת זבחים קד.

(ע"ב) 'למעוטי קטן מכרת'. התוס' תמהו מדוע הוצרך למעט קטן מעונש. ותיצרו שהוצרך לקטן שהגדיל בין שני פסחים.

עוד אפשר בדרך אחרת; לדברי רבנו תם (בתוס' שבת כה.) שבכל כריתות שבתורה הוא וזרעו נכרתים, יש לומר שבא למעט שבפסח אין זרעו נכרת, לפי שכתוב **חטאו ישא האיש ההוא** – ולא בניו הקטנים. עוד יש לומר שהוצרך הכתוב למעט קטן שנעשה בר-חייב בערב, וצריך לשחוט עליו כדי שיאכל הפסח בלילה, אבל כרת אין על כל פנים. אלא שצריך עיון בזה, שמא אינו חייב לעשות פסח שהרי בשעת עשייה עדיין קטן הוא (שפת אמת. וע"ע במובא לעיל פה, אודות קטן שהגדיל בט"ו). ע"ע כיו"ב בקדושין מג. וזבחים קח: שעמדו הראשונים על הצרכת מיעוט מכרת בשגג ושחט קדשים בחוץ.

'רבי שמעון אומר: אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים... ורבי שמעון כתיב בראשון איש, איש אין אשה לא...' ואם תאמר, למה צריך מיעוט לנשים הלא פסח מצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות?

ויש לומר מפני שמצות פסח יש בה עונש כרת, הוה אמינא שנשים חייבות בה כאנשים שהרי הושוו לכל עונשין שבתורה [וכמו שכתבו התוס' במגילה (כ.) לענין מילה] (שפת אמת).

'ככתבם וכלשונם'

'... דהנה נראה דביציאת מצרים היו ישראל נרצים מצד הכלל, ועל זה מורה מצות הפסח, שה לבית אבות, מה שה אין לו אלא קול אחד כן ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים, וכן הא דראשו על כרעיו ועל קרבו שמורה על התאחדות כל קהל עדת ישראל. וזהו שאמרו ז"ל: כל מידי דליתא בציבור – ליתא ביחיד, ופרש"י, שמצות הפסח לכל ישראל נאמרה. ומה שכל יחיד עושה פסח הוא מחמת שהוא כאבר מאברי הכלל, ועל כן סבר רבי יהודה דאין

שוחטין את הפסח על היחיד. ורבי יוסי דפליג עליה הוא משום שגם כל יחיד ויחיד הוא חלק מחלקי הכלל. ומכל מקום השוחט את הפסח בבמת יחיד לוקה משום 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך'.

אך כשספרו ישראל חושבנא לדכיותא (-ספירת חמשים יום למתן תורה), זכו להיות נרצים גם מצד הפרט, וזה היה במתן תורה שכל אחד היתה לו מחיצה בפני עצמו, אתה מחיצה לעצמך, אהרן מחיצה לעצמו וכו', והוא כענין העולם הבא, כל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו...'.
(מתוך שם משמואל וישלח תרע"ז)

*

'... כי אהבת התורה בהתגלות הוא אצל הגרים ביותר, כי בני ישראל הקב"ה הוציאם מעבדות לחרות ועשאו ממלכת כהנים ואחר כל זה קרבם לפני הר סיני, שהוא קירבם וכפה הר כגיגית (שבת פח.), וגם כשהדר קבלוה מאהבה בימי אחשורוש היה מאהבת הנס וההצלה. אבל הגר הניח שלות עולם הזה והפקרות שהיה לו בין האומות בתאות, ובא לגדור עצמו מרצון עצמו ולהדבק בישראל הדוויים ושפלים וסחופים בעולם הזה... רק בשביל אהבת התורה מקרב את עצמו מכניס עצמו תחת עול מלכות שמים, וכמו שאמרו ז"ל דעל כן הזהירה תורה על אהבת הגר לאהוב אותו גם כן, ובתנחומא פרשת נח דכפיית ההר היתה על תורה שבעל פה שצריכה יגיעה גדולה ואין לומדה אלא מי שאוהב הש"י בכל לבו ובכל נפשו ולא מי שאוהב עושר ותענוג, עיין שם. והש"י כפה לישראל על זה, היינו שאצלם אפילו אם למראה עין אין כן, עצמותם ושושם באמת הם זרע אברהם אוהבי, שמושרש בהם אהבת הש"י ואהבת תורתו ולפיכך יוכל לכפותם גם כן על זה... מכל מקום מצד ההתגלות בעולם הזה שהוא עולם הבחירה וההשתדלות דמעשה ידי אדם, הוא ניכר ומתגלה בגרים יותר. וכן אמרו בפסחים צא ב דגרים מודקדין במצות יותר, ע"ש בתוס' ובתוס' קדושין עא. ועל כן זכה רבי עקיבא בן גרים להיות יסוד תורה שבעל פה. וכן קבלת התורה נכתב בפרשת יתרו ראש הגרים שנתגלה בו אהבת התורה ביתר שאת שהניח כבודו ועשרו שישב ברומו של עולם לילך למדבר שממה, ללמד שאין הקב"ה נותן תורה אלא לאוהב תורה...'. (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 168. וע"ע דובר צדק עמ' 91).

דף צב

'גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים: טובל ואוכל פסחו לערב'. לכאורה נראה לפרש שטבילה זו היא טבילת הגרות לאחר שנימול (כן יש לשמוע מפשט דברי הרמב"ם (ק"פ ו, 1) ומהרשב"א ביבמות מז: - ועוד, הרי לדעת הסוברים שלעולם טבילת הגר צריכה להיות אחר המילה על כרחך שמדובר על טבילת הגרות, כי אם כבר טבל לגירותו למה יצטרך לטבול שנית לאכילת הפסח). ולפי זה מתפרש 'גר שנתגייר' - שנימול וקיבל עול מצוות אבל עדיין אינו גר גמור [או כאומר: גר שמתגייר...].

ואולם לדעת הסוברים שגר שטבל קודם המילה עלתה לו טבילתו (ע' רשב"א שם. והובאו שתי הדעות ברמ"א ביו"ד), אפשר לפרש שאעפ"י שטבל קודם המילה ונימול בי"ד והרי הוא גר גמור, טעון עתה טבילה נוספת וכדין ערל ישראל הנימול שצריך לטבול לאכילת הפסח כמו שמשמע בגמרא. [אמנם הרמב"ם השמיט

בדעת הרמב"ם יש מפרשים שדין תורה הוא ואף בדיעבד לא יצא ידי חובתו [משום הדין שטמא מת אינו משלח קרבנותיו] (כן משמע בכס"מ ב"א"מ ב, יב; חדושי הגר"ח הלוי ק"פ ו). ויש אומרים שאין זה אלא מדרבנן (עפ"י קרית ספר; חו"א זבחים ד, ח) ובדיעבד ששחטו וזרקו עליו כשר. ועוד, אם בעל הקרבן טהור יש לומר שמותר לטבול יום אף לכתחילה להימנות על קרבנו (עפ"י זכר יצחק ט).

ב. יש מהאחרונים שכתב שלפי הדעה האומרת 'טבול יום של זב כזב' אין שוחטים וזורקים על זב בשביעי ועל שומרת יום כנגד יום בשני לאחר טבילתם, למאן דאמר אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ, מפני שבכלל 'טמאים' הם ולא הוקלשה טומאתם (עפ"י פנים מאירות זבחים יז: לב: בדעת התוס' שם לב. [וע"ש במפרשים פירוש אחר לדברי התוס']). ויש מהאחרונים שחלקו על כך עפ"י המפורש בכריתות י).

ג. כאמור לעיל, מחוסר כיפורים אין שוחטים עליו (לכתחילה. לקוטי הלכות) עד שימסור כפרתו תחילה ביד בית דין. ולכתחילה ודאי צריך להקדים להביא כפרתו לפני תמיד של בין הערבים (זבח תודה).

ה. טמא שרץ וכן טמא מת בשביעי שלו שעדיין הם טמאים; לרב, אין שוחטים וזורקים עליהם מהתורה, ולעולא – שוחטים והאיל ובידם לטבול היום וייטהרו לאכול בערב, וכן"ל. [ונחלקו תנאים בדבר. ע' להלן צג. ותוס' צב: ד"ה אלו].

להלכה אין שוחטים וזורקים על טמא שרץ כל עוד לא טבל (ערמב"ם ו, א ובנושאי כלים; צל"ח; חו"א זבחים ד, ו). ויש אומרים בדעת הרמב"ם שמדרבנן הוא (ע' צל"ח; הקדמת נחלת דוד; מנחת ברוך כא).

דף צא

קסו. א. האם שוחטים וזורקים את הפסח על האונן; על המפקח את הגל מעל אדם; על מי שהבטיחוהו להוציא מבית האסורים; על החולה והזקן שיכולים לאכול כזית.

ב. האם שוחטים וזורקים על היחיד?

ג. האם שוחטים את הפסח על חבורה שאינה יכולה לאכול את כל הפסח?

ד. האם שוחטים את הפסח על חבורת נשים, עבדים וקטנים? האם עושים חבורת גרים?

ה. האם נשים מצוות בהקרבת הפסח, בראשון ובשני? מהן במצה ובמרור?

א. האונן, והמפקח את הגל מעל אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת, וכן החבוש שהבטיחוהו להוציא מבית האסורים, והחולה והזקן שיכולים לאכול כזית – שוחטים וזורקים עליהם, אבל לא בפני עצמם – שמא יביאו את הפסח לידי פסול, שייטמא האונן למתו והמפקח יאהיל על המת וכו', אלא מצטרפים הם על הפסח עם אחרים המשוחחרים והבריאים.

לפיכך אם ארע בהם פסול לאחר מכן – פטורים מלעשות פסח שני, כי באותה שעה היו ראויים לאכילה, חוץ ממפקח את הגל – בגל עגול ולא ארוך – שאם נמצא מת מתחת, ודאי האהיל עליו בתחילה והרי היה טמא בשעת השחיטה והזריקה לפיכך חייב בפסח שני.

היה בבית האסורים של ישראל והבטיחוהו שיצא – אמר רבי יוחנן: שוחטים וזורקים עליו בפני עצמו. ורב חסדא הוסיף: אפילו בשל עכו"ם, אם נמצא לפניו מחומת בית פאגי, שוחטים עליו בפני עצמו שאפשר שיביאו לשם את הפסח שיאכלנו.

א. בירושלמי אמרו בשם רבי יוחנן שבשל ישראל שוחטים וזורקים עליו עם אחרים, ובשל עכו"ם אין שוחטים עליו כלל.

ב. מי שמת לו מת קודם חצות [שחלה עליו האנינות קודם חלות חיוב הפסח] – לא ישחטו עליו את הפסח. ובדיעבד אם שחטו וזרקו – טובל ואוכל לערב (רמב"ם ק"פ ו, ט ע"א אביי בובחים ק וגמרא להלן צה.).

מת בליל ט"ו – אסור מהתורה באכילת הפסח (עפ"י תוס' יבמות ע: ד"ה א.).

עוד חילוקי דינים ושיטות בדין האונן – בובחים צט-ק.

ב. אין שוחטים וזורקים את הפסח על היחיד. דברי רבי יהודה (וכן סבר רב ששת – ע' יומא נא. וכן דעת ר' יונתן – ע' קדושין מב. לא תוכל לזבח את הפסח באחד... ויש שלמדו מהכתוב בפסח שני יעשו אותו – לשון רבים.

ע' להלן צה. לאיסי בן יהודה ובתד"ה מיבעי). רבי יוסי מתיר, ובלבד שיכול לאכול כזית (איש לפי אכלו).

א. לכתחילה מצוה להצטרף עם אחרים אפילו לרבי יוסי (עפ"י רמב"ם. ומקורו מגמרא להלן צה. ואולם בירושלמי משמע שאף לכתחילה אין צריך. עפ"י לקוטי הלכות).

ומבואר מדברי הרמב"ם והמאירי שלדעת רבי יהודה אף בדיעבד הפסח פסול (וכן מורה פשט הסוגיא ביומא נא. ואעפ"י שלא שנה עליו לעכב, י"ל ש'לא תוכל' משמע עיכובא (ע' גם משך חכמה ראה טו,ה). ומצינו כע"ז בריטב"א יומא נג. שבלשון אזהרה אין צריך קרא נוסף לעכב. וע' מנחות יט).

ב. הרמב"ם (ב, ב ד) כתב שאין שוחטים על היחיד אלא אם הוא ראוי לאכול את כולו, וכן אין לשחוט על חבורה שכולה זקנים או חולים מפני שאכילתם מועטת ושמה ישאירו ממנו ויביאורו לידי פסול. ובמאירי משמע שאם שחט על היחיד ואינו ראוי לאכול את כולו – פסול. וכן מורה פשט לשון הרמב"ם (ע' חזו"א מעילה ט,ד; דבר שמואל תנינא. אבל בחבורה של חולים כתב הרמב"ם להכשיר בדיעבד. ויש לפרש מפני שהיו ראויים לאכול הכל, אבל אין לומר שגזו"כ היא ביחיד שפסול, כי בגמ' משמע שלר' יוסי אין ילפותא על היחיד). ובשפת אמת (על הרמב"ם הל' ק"פ ב,ב) פירש דברי הרמב"ם שאין שוחטים אם אין ראוי לאכול כולו, אבל בדיעבד – כשר.

ורש"י כתב שאפילו לא יאכל היחיד אלא כזית בלבד – שוחטים עליו. ואפשר שכוונתו אם אין לו מי שיצטרף עמו, אין לו לבטל מצות הפסח בשל כך הגם שיבוא לידי נותר (זבח תודה). ג. אעפ"י שאמר רבי יהודה אין שוחטים וזורקים על היחיד, שוחטים וזורקים על איש ואשה – גם אם האשה אינה חייבת בפסח (עפ"י צ"ח).

ג. שוחטים וזורקים את הפסח על אנשים הרבה, אם יכולים לאכול כזית. אבל אם אינם יכולים – לא (בין לרבי יהודה בין לרבי יוסי. תוס').

רש"י מפרש: אם יכולים לאכול כזית בין כולם – שוחטים עליהם [יש מי שפירש דבריו אפילו באופן שאף אחד מהם לא יאכל כזית. אך שאר מפרשים כתבו שצריך שאחד לפחות יאכל כזית]. והרמב"ם (ב,ג) מפרש שכל אחד מהם צריך שיאכל כזית, אבל אין לשחוט עבור מי שאינו ראוי לאכול כזית.

ד. רבא אמר בפירוש משנתנו שחבורה שכולה נשים עושה את הפסח. ואולם לדעת האומר נשים בפסח ראשון – רשות, אין שוחטים על נשים בפני עצמן אלא בטפילה לאחרים, כדלהלן. אין עושים חבורת נשים ועבדים או קטנים ועבדים, משום תפלות ופריצות.

א. חבורת נשים עם קטנים – עושים (מאירי).

ב. קטן היודע לאכול כוית צלי – שוחטים עליו. ואף על פי כן אין עושים חבורה שכולה קטנים לפי שאינם בני דעת ויוכלו להביא את הקדשים לידי בזיון [שיזרקו הבשר זה לזה]. לקוטי הלכות, עפ"י הסוגיא בסוכה והרמב"ם.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין עושים חבורה שכולה גרים, שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול (מתוך שאינם בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם. רש"י).

ה. לדברי רבי יהודה, נשים בפסח ראשון – חובה (במכסת נפשת), ושוחטים עליהן אף בפני עצמן, ודוחה את השבת. אבל בשני עושים אותן טפילה לאחרים ולא בפני עצמן (חטאו ישא האיש ההוא – ולא אשה. אבל טפילה עושים שעל זה מועיל מה שנאמר ככל חקת הפסח יעשו אתו). רבי יוסי אומר: שוחטים עליהן בפני עצמן בראשון ובשני [ואף בשבת]. (במכסת נפשת; ונכרתה הנפש ההיא. ואילו איש בא למעט קטן מכרת, כלומר קטן שהגדיל בין שני פסחים. תוס'). רבי שמעון אומר: אשה בראשון עושים אותה טפילה לאחרים, שרשות היא ולא חובה (איש לפי אכלו – ולא אשה; במכסת נפשת – לטפילה). בשני אין שוחטים עליה כל עיקר (חטאו ישא האיש ההוא – למעט מטפילה).

פשוט הסוגיא כאן ולהלן צג. כפרש"י, שלרבי יוסי נשים בשני חובה ולרבי יהודה רשות. ואילו הרמב"ם פסק נשים בראשון חובה ובשני רשות (קרבן פסח א, א; ה, ח). ופסק עוד (שם ופ"ב ה"ד) שעושים אותן חבורה בפני עצמה אף בפסח שני, מלבד בשבת שאסור לשחוט לנשים בפני עצמן בשני מפני שאינן חייבות בו (וע"ש בנושאי כלים ובצל"ח ובלקוטי הלכות). ואפשר שלא דיבר הרמב"ם אלא כאשר אי אפשר לה למצוא אחרים להצטרף עמהם בפסח שני (עפ"י לקוטי הלכות). ובסמ"ג (רכג) משמע שנשים בשני אין עושים חבורה בפני עצמן (ובח תודה).

מבואר בגמרא שאשה חייבת באכילת מצה בליל פסח לכל הדעות (לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות – כל שישנו באזהרת חמץ ישנו במצות מצה. ומרור ומצה שוים שנאמר על מצות ומררים יאכלהו (רש"י)).

א. יש סוברים שנשים אינן חייבות במרור אלא מדרבנן, למאן דאמר שפטורות מפסח [וכמו מרור בזמן הזה, לרבא. להלן קכ]. ויש חולקים (ערש"ש ושפת אמת; מנחת חינוך יז, כז; 'הדושי הגר"ח על הש"ס'; שבת הלוי ח"ט קכב, ג). וכיוצא בזה נחלקו הדעות בערל שאסור באכילת פסח, האם חייב באכילת מרור דבר תורה. ע' בראשונים לעיל כח ובמפרשים; ספר המצות לרמב"ם עשה קנח).
ב. בירושלמי (כאן ה"א ובקדושין א, ז) מובאת דעה שלפני האומרים נשים בפסח ראשון רשות, הוא הדין במצה.

קסז. מה דינו של הזובח את הפסח בבמת יחיד – בשעת התר הבמות ובשעת איסור הבמות?

הזובח את הפסח בבמת יחיד – הרי הוא ב'לא תעשה' (לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך. רבי שמעון). [זבח לאחר חצות – חייב כרת. קודם חצות – פטור מ'כרת' מפני שאינו ראוי עתה לפתח אהל מועד, אבל הוא באזהרה. עפ"י זבחים קיד]. ודוקא בשעת איסור הבמות אבל בשעת התר הבמות – אינו ב'לאו' (באחד שעריך – בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד). אבל אסור לעשות כן, שאין התר בבמת יחיד אלא דבר הנידר ונידב.

כן מבואר ברש"י כאן עפ"י פשט הסוגיא. ואולם לפי מסקנת הסוגיא בזבחים (קיד) יוצא שאף בזמן התר הבמות אם שחט לאחר חצות עובר ב'לא תעשה' [ואף בדיעבד – הפסח פסול. משך חכמה, ראה טז,ה], וקודם חצות כשר שהרי הוא נעשה שלמים והשלמים קרבים בבמה (והרש"ש כתב שגם סוגיתנו סוברת כן, וכמו שפסק הרמב"ם). ובשעת איסור הבמות עובר משום איסור 'שחוט' חוץ ודינו בכרת. וזה מלבד ה'לאו' הזה שעוברים עליו בכל מקום, ואף בזמן הזה (מנחת חינוך תפז עפ"י החינוך שם).

ויש סוברים שבשעת איסור הבמות אין לאו מיוחד על זביחת הפסח אלא רק הלאו הכללי של כל שחוט' חוץ (ע' הגהות משנה למלך על החינוך שם; זוהר הרקיע לאו מ; מעשה נסים ב וברכת אברהם ו – עפ"י הרמב"ם ושאר מוני המצוות. וע' בארוכה בבאור הגר"פ פרלא לרס"ג לאו קעד. ואף לדעה זו, בשעת התר הבמות היו לוקים על לאו זה הגם שאינו נוהג לדורות – שם עפ"י רמב"ם ק"פ א.ג. וע' כו"ב ברשב"ם ב"ב קיב. ד"ה וכי תימא לעבור).

דף צב

קסח. האם האישים דלהלן מותרים באכילת פסח וקדשים?

- א. מי שהיה אונן בערב פסח.
 - ב. השומע בערב פסח על מות קרובו, או שליטתו לו עצמות אביו ואמו.
 - ג. גר שנתגייר בערב פסח.
 - ד. ישראל ערל שמל בערב פסח.
- א. האונן בערב פסח, טובל ואוכל את פסחו לערב [טבילה זו ממעלות שעשו חכמים בקדשים. עפ"י חגיגה כא]. וסובר התנא אנינות לילה דרבנן (לאחר שכבר נקבר המת), לכך אוכל בערב כי לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת. אבל בשאר קדשים אין האונן אוכל בלילה – העמידו דבריהם במקום עשה (ואפילו יעבור זמן המצוה, כגון תודה שאינה נאכלת אלא ליום ולילה. תוס').
- א. אכילת שאר קדשים בלילה פסח – מחלוקת אמוראים (זבחים ק).
 - ב. מת לפני יום י"ד ונקבר בי"ד; נחלקו תנאים האם נוהג באנינות מדרבנן בלילה שלאחר יום הקבורה ואסור בקדשים, אם לאו (עפ"י זבחים ק). והלכה כדברי חכמים שמותר (עפ"י חזו"א קדשים קמא לח.ד. ע"ש).
 - ג. האונן שנמנע מלעשות הפסח במזיד אגב מרירותו – חייב כרת (עפ"י גמרא צב: ותוס').
- ב. השומע על מות קרובו (שמועה קרובה, כלומר תוך שלשים למיתה), וכן מי שליטתו לו עצמות אביו ואמו – הריהו 'אונן' מדרבנן באותו יום אבל בלילה אין לו אנינות ומותר באכילת קדשים לאחר שטבל.
- אכילת פסח ביום שמועה עצמו, משמע בזבחים (ק, בדברי רבה בר רב הונא, כדפרש"י) שמותר, ואולם ברמב"ם משמע שדין הפסח כשאר הקדשים שאינו אוכל אלא בערב שלאחר יום שמועה (עפ"י קרן אורה שם).

ג. גר שנתגייר בערב פסח; בית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שלישי ושביעי והערב שמש (ראשונים) – גזרה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אטבול ואוכל כדאשתקד, ולא ידע שאשתקד נכרי היה ואינו מקבל טומאה ועתה ישראל ומקבל טומאה. כאן העמידו חכמים דבריהם במקום כרת.